

מערכת-החינוך

מתחילים ללמוד עם ילדי כפר אונו. בסוף נובמבר 50, לאור העובדה שהמעברה עומדת לקום בקרוב, הציע זיידמן (כאמור) לא לקבל ילדים ממעברות אחרות, אלא לשמור את זכות הבכורה לילדי המעברה. בו זמנית, ובהקשר להתרחבות הכפר עם הצטרפות עולי שיכון גבעת ברכה ועולים נוספים בקרבתו, הוא פנה למשרד החינוך: "עד היום יש מתקיימים אצלנו הלימודים ב"בית העם" ובחדר אחד של גן ילדים. עד היום היו אצלנו רק ארבע כיתות. כעת, עם התרחבותה הניכרת והמתמדת של שכונתנו, החלטנו להגדיל גם את בית הספר. החלטנו להגדיל מידי שנה בעוד כיתה נוספת, ולהגיע למניין מלא של שמונה כיתות. אבל ברור, כי התנאי היסודי לכך הוא בניית בניין מתאים..." למרות זאת, ניתנת הוראה באמצע ינואר 1951, לרשום את כל ילדי המעברה לבית הספר, כדי שיתחילו את הלימודים - עד הקמת צריף מתאים עבור בית ספר במעברה.

בסוף ינואר 1951, נקבע מקום לצריף עבור בית הספר בכפר אונו, אולם לא התקבל ריהוט ומזכיר הוועד פנה בבקשה דחופה למרכז לחינוך: "אין ריהוט והמורות מסרבות ללמד ואז כל הילדים יסבלו, ולא רק ילדי המעברה. הבטחתם מורה (גבר), המורות אינן יכולות להשתלט." גם מנהל המדור לציוד ואספקה (באמצע מרץ) מדווח: "זה למעלה ממחצית השנה שוועד כפר אונו מבקש חומרים להקמת בית ספר. אתמול הייתי בכפר, ומצאתי שבית הספר נמצא בתנאים קשים מאד. הוא מפוזר בארבעה בתים, לומדים בו 200 ילדים בשתי משמרות - ביניהם 120 ילדי מעברה.

כך, הילדים שהגיעו למעברה במהלך שלושה החודשים הראשונים, הצטרפו לבית הספר בכפר אונו, ולמדו בו עד סוף מרץ-תחילת אפריל 1951 - עד שהתקבלו במעברה צריפים מתאימים עבור בית ספר. וזאת, כאשר המעברה מנתה כבר 500 משפחות. כאשר היא הייתה רק בת 200 משפחות, חשבו בכפר אונו על בית ספר משותף. אולם לאור גידולה המהיר, הוחלט על הקמת בית הספר במעברה. מהסוכנות הבטיחו להקים חמישה צריפים לגן ילדים וששה צריפים לבית ספר.

גן הילדים הראשון נפתח במעברה בתחילת מרץ 51. בישיבת המועצה בסוף ינואר 52, דיווח ה. פישר: "במעברה גן ילדים ל-160 ילדים בארבע כיתות. התחילו בטיפול ב-30 תינוקות וב"הזנת הילד". נפתח גם בית תינוקות ל-25 תינוקות ופעוטון עבור 340 ילד מגיל שנה עד שלוש, המקבלים שלוש ארוחות כל יום. ב"הזנת הילד" מבשלים פעם ביום עבור 250 ילדים. רומנו הדגיש, באותה ישיבה, את הצורך להדרכה חברתית ורוחנית בכל האזור. כמו כן, הוא דרש הקמת מועדונים לילדים ולנוער - ומגרש ספורט. אבנר הוסיף, כי הוא מקווה, ש"עם העברת העולים לצריפים, יהיו תנאים של ישוב קבע ותנאים לעבודה יותר יוצרת."

סמוחה, המייצג את המעברה במועצה האזורית, הסביר בישיבה בתחילת יוני 1952, את המצב לגבי פתיחת בית ספר של זרם המזרחי: "ההורים במעברה מצהירים על בית ספר של זרם

העובדים ושל מזרחי. אנשי מזרחי רצו לפתוח בית ספר כבר לפני כחודש, והוסבר להם כי אם יהיה מספר חוקי הדרוש לפתיחתו, תדאג לכך המועצה. עד כה נרשמו 450 ילדים ובתוכם 20 לבית הספר של מזרחי. השנה יהיו 6 צריפים לבית הספר של זרם העובדים וחמישה לגני ילדים. "מכתבה בעיתון "דבר", לאחר כשלושה חודשים (ב-2.9.52), מסתמן גידול במספר התלמידים: שש מאות ילדים נרשמו לקראת שנת הלימודים החדשה לבית הספר של זרם העובדים - מהם ששים לזרם הדתי. לעומת זאת, ועד המעברה מדווח באותו חודש (ב-23.9.52), שבתי הספר במעברה כוללים 700 תלמידים, בהם 24 הנמנים על הזרם הדתי ("מזרחי"). מקמל וסמוחה, שעזרו לרישום לבית הספר של זרם העובדים, מוסיפים: "ישנם 24 מורים ומורות ובכל זאת המצב קשה, קשה גם לקרוא למורים אלו, מורים". אחד המורים בבית הספר היה דוד דבורה, שהגיע למעברה עם משפחתו ב-51. לימים הוא זכה בתואר "יקיר קריית אונו", בזכות פעילותו הציבורית, שכללה גם סיוע בחיסול המעברה ובאכלוס תושביה בקריה. אחד המורים בבית הספר הממלכתי-דתי היה הרב חיים ימיני, אשר הגיע עם משפחתו למעברה באותה השנה, ולימים קיבל גם הוא את תואר "יקיר קריית אונו". וזאת, בזכות פעילותו הרבה בתחום קהילת יוצאי תימן, כמו גם בזכות פעילותו בטיפוח החינוך הדתי ביישוב כולו.

המאמצים לדאוג לבית ספר, גנים ומעון, היו ממושכים, והחלו מהיום הראשון להתיישבות מאתיים המשפחות הראשונות. גם בכפר אונו הייתה באותה תקופה (כאמור), מצוקת מבני-לימוד. גם כשמבנה בית ספר "ניר" הוקם בספטמבר 1951, לא פסקה המצוקה, מחמת הגידול המתמיד באוכלוסיית התלמידים, כתוצאה מגלי העלייה ליישוב בתחילת שנות החמישים - מארצות המערב והמזרח, גם יחד. באמצע יוני 53, מחליט ועד המעברה להתקשר למרכז לחינוך (באמצעות המועצה האזורית), לגבי מורים, גננות והעובדים הזרים במעברה. כמו כן, הוא מחליט לבדוק את מצב הילדים האוכלים בחדר האוכל, בבית הספר, בעזרת ועדה, שתכלול את נאגי שמש - וכן את באי-כוח ועדת החינוך והסעד. הוועד מאמץ את הצעת ועדת החינוך, לשלוח את שלוש המבשלות לקורס לבישול.

באוקטובר 1953 מחליטים שתלמידי כיתה ז' לא יעברו לקריית אונו, אלא יישארו במעברה: "בהתחשב במצב ההורים של ילדי כיתה ז', שאין ביכולתם לשלם שכר לימוד וימי הגשמים מתקרבים, רצוי להשאיר כיתה גבוהה זאת במעברה." גם לבעיית בית הספר הממלכתי דתי נמצא פתרון. בישיבה עם פורטיס (בתחילת נובמבר), בה השתתפו שני המנהלים, מאיר יעקובי - מנהל בית הספר הממלכתי ויהודה כהנא - מנהל הממלכתי-דתי, הוחלט למסור לממלכתי-דתי (באופן זמני), צריף בן שני חדרים, משעה 12:00 עד 16:00. כמו כן סוכם, ששני המנהלים יפנו למועצה האזורית, בדרישה למציאת פתרון סופי, לבעיית "השיכון" לבית הספר הממלכתי-דתי.

ואכן, מדיווחו של זייף, יו"ר ועדת החינוך והתרבות בקריית אונו (באמצע נובמבר 53, בעקבות סיורו במעברה), עולה תמונה חיובית לגבי מערכת החינוך במעברה: "בית הספר מסודר למופת. כל הילדים לומדים במשמרת אחת לפני הצהריים. זה עתה נפתחה כיתה ז', המונה 17 ילדים. דאגתו הנוכחית של המנהל היא סידור גינה סביב בית הספר. קיימים שיעורי מלאכה, זמרה והתעמלות. יש כלי עבודה חקלאיים וקיימים שיעורים מתאימים. מספר התלמידים 522. הושג גם

הסכם עם בית הספר הממלכתי, לגבי מתן אפשרות לתלמידי הממלכתי-דתי ללמוד באחד הצריפים, בשעות מסוימות. גני הילדים מונים 52 ילדים, והם מסודרים יפה. תוך מספר ימים תיפתחנה שתי כיתות גן נוספות, וכל הילדים, שנרשמו עד כה, ייקלטו בתוכן. חיזוק לדבריו נמצא בדברי דינקה אמבר, שהייתה גנת במעברה (הטלוויזיה הקהילתית, מאי 2001): "הילדים שלנו קיבלו ציוד מיוחד, ובשפע. אנחנו קיבלנו ציוד, שבגן של הבת שלי (בקריית אונו), לא קיבלו בכלל."

באמצע דצמבר (עדיין באותה השנה) מחליטים לערוך רשימה של הורים לילדי הגן, המוכנים לשלם 2.50 ל"י, כדי לבקש מדבורה נצר לפתוח כיתה רביעית. ואכן, כיתת הגן נפתחת בתחילת ינואר 54, ומתחילים להתקין גדר - גם עבור בית הספר הדתי. פונים למועצה בבקשה להקצבת 120 ל"י, לקניית ספרי לימוד לילדי בית הספר. באותה ישיבה, בוחרים גם אחראים (מרי שמש, מארי שעשוע ואיתן קחטן), כדי לפקח על המצרכים והאוכל, אשר יוגש לילדים במפעל ההזנה.

בישיבת ועד נוספת באותו החודש, מדווח זלוף (בעקבות ביקורת שהוטחה על פעילות ועד המעברה): "יש מים על-יד המטבח, ואני דרשתי לעשות עוד ברזים. נושא כוס החלב הולך ומסתדר. דבר רחצת הכוסות, השתפר בזמן האחרון. כבר חודש וחצי מדברים על "הזנת הילדי". קיבלנו את המצרכים ובשבוע הבא הילדים יקבלו את האוכל. אישרו לנו כיתה רביעית וגנת מקומית. גם בעיית המיקום לגן הסתדרה. לכולכם תהיה בושה, אם חבר יעמוד באמצע תל-אביב ויסביר שאין גן ואין בית ספר. בית הספר שלנו מונה כיום 600 ילד, ולמעברה זה דבר עצום. לידיעתכם, סודר גם גן ירקות, קיבלנו כלי עבודה לגן ומדריך לחקלאות."

בסוף ספטמבר 1954, כולל כבר בית הספר הממלכתי-דתי חמש כיתות, ומונה 60 תלמידים.

ועדת התרבות פועלת ויוזמת: קבלת עיתונים, ירחונים, משחקים וספרים לבית ההסתדרות. היא מארגנת חוגים - חוג תנ"ך וטיולים להכרת הארץ, מזמינה קולנוע נייד ומבקשת לפתח את הספורט - להתקשר עם "הפועל" ולתת לו 20 עד 30 מ"ר למגרש ספורט. גם ועדת החינוך (באמצע פברואר 54) יוזמת הזמנת הצגות קולנוע לילדי בית הספר - וכן הקצבה לספרייה, למלאכת יד בבית הספר ולבית ספר לנערים עובדים. לאחר כחודש, הוועדה יוזמת נטיעת עצים בט"ו בשבט, טיול תושבים לסדום, תערוכה לילדי בית הספר וחגיגות ליום העצמאות.

באמצע אוקטובר (באותה השנה) פנה יעקב גורן לוועד קריית אונו: "לפי החלטות ועדת ה"סקר" שערך משרד החינוך, הוחלט להעביר אלינו את ילדי כיתה ז' מהמעברה. מנהל בית הספר במעברה התנגד, ופנה לממשלה בנדון. גם מצדנו, אנו חוששים שצירופם של ילדים אלה עלול להוריד את רמת כיתות ו-ז' שלנו. נראה לנו, שגם לוועד הקריה יש מה להגיד בנדון. העניין דחוף ואני מחכה לתשובתכם." כעבור יומיים פונה מסחרי ליעקובי, מנהל בית הספר במעברה: "משפחת ברקוביץ עומדת על בקשתה, שבנה יעבור לבית הספר בקריית אונו. אינני מוצא טעם לעכב את הילד, ואני מייפץ לך לתת לו מכתב העברה." תגובת יעקובי למסחרי, נשלחת למחרת: "לפי ההוראות שקיבלתי, אין בסמכותי לסדר העברה מסוג זה. הפרוצדורה הנכונה היא, שהמוסדות המקומיים יקבעו איזה בית ספר מתאים לתלמיד. לכן, יש לתת הוראה, שתחייב גם את יעקב גורן וגם אותי."

קדמה לתכתובת זאת (באוגוסט, לקראת תחילת שנת הלימודים), בקשת כדורי לוי לוועד קריית אונו, לרשום את שני ילדיו לבית ספרם. וזאת, היות והבית שהוא בונה בקריה נמצא לקראת סיום. יעקובי ביקש (באוקטובר), גם לברר לגבי תשעה ילדים הלומדים בקריה, למרות שהם גרים אצל הוריהם במעברה. פנייה מיוחדת להעברת ילדים ללמוד בקריה, אושרה גם ב-1956.

שאל צ'יטאיאט, שהגיע כילד למעברה, כתב (בדצמבר 2009): "למדנו בבית ספר 'תלמים'". הכניסו את כל הגילאים לכיתה ג' - גם את המבוגרים. " אמנון בן דרור (הטלוויזיה הקהילתית, מאי 2001): "למדנו במשמרות". כרמלה יוסף (הטלוויזיה הקהילתית, מאי 2001): "היה לנו חדר אוכל. היה צריך לשלם כל-כך מעט, אבל לא הרבה ילדים זכו לאכול, כי לא יכלו לשלם." משה חורי ("הקריה שלי", 1990): "בית הספר כלל שורה של צריפים, שחלונותיהם היו פרוצים. הלכנו אליו יחפים, כשהנעליים מתחת לבית השחי. לא פעם, ברחנו מהשיעורים לצפות בצניחות החיילים במחנה תל-השומר, הסמוך." הוא מוסיף (הטלוויזיה הקהילתית, מאי 2001): "בית הספר היה פנינה יוצאת מהכלל. היו חברים מרומניה, תימן, עיראק. המורים מעיראק באו לבושים כמו גיטלמנים, עם חליפה ועניבה. לבוש שהיה כל-כך נוגד את האווירה ואת המציאות, אבל עם לבוש זה הם באו. התקופה היפה ביותר, מתוך ראיית ילד, הייתה תקופת בית הספר."

השם "תלמים", ניתן לבית-הספר על-ידי מנהלו, מאיר יעקובי ב-8.6.1956: "מהיום והלאה, ייקרא בית ספרנו בשם בית ספר ממלכתי 'תלמים' קריית אונו". גם השם "ניר", ניתן לבית הספר בקריית אונו, רק כארבע שנים לאחר הקמתו. אולם לגבי התלמידים שלמדו בהם לאורך השנים, זכורים שמותיהם כאילו ניתנו להם מאז נוסדו. בדומה, לגבי תלמידי "בן זכאי" הממלכתי-דתי, ששמו התקבל ב-15.4.1960.

בתמונה: בית ספר "תלמים", שנת 1953 (בערך)

תלמידי בית ספר "תלמים" מעלים זיכרונות, לגבי הקשר שלהם עם בית ספר "ניר". מספר משה חורי (הטלוויזיה הקהילתית, מאי 2001): "הקשר היחיד עם 'ניר' היה בתחרויות הספורט."

הלהיט היה תחרויות "מחניים". היה רצון לנצח אותם, אבל המפגש היה של "חשבונות", ולא של ספורט. להם היה בית ספר מסודר, מורה לספורט, מגרשי ספורט - ואנחנו היינו צריכים כל פעם לסמן מחדש... הצורך לנצח אותם היה בתת-ההכרה שלנו, וניצחנו. " אמנון בן דרור מחזק את דבריו (שם): "הסתכלנו על היישוב מרחוק ולא הגענו לשם. קצת קינאנו בהם. הקשר היחיד היה כשבאנו ל"ניר" לתחרויות ספורט ב"מחניים". לעומתם, הקשר של שאול צייטאיט עם בית הספר בכפר, היה שונה (בדצמבר 2009): "הכניסו אותנו לכיתה ג', למרות שהייתי אמור להיות בכיתה ד' וגדעון אחי בכיתה ה'. ב-1953 דילג גדעון (עם מרגלית חקק ומשה חיים) מכיתה ו' לכיתה ח' בכפר. אני המשכתי ב"תלמים" עד כיתה ז' ובכיתה ח' (ב-1954) עברתי ללמוד בכפר. הכניסה לכיתה ח' בכפר הייתה יוצאת מהכלל, ולא הרגשנו כל אפליה. התקבלנו בחיוב ובאהבה, על-ידי כל התלמידים. למעשה, לא היה בינינו כל הבדל. לאור הצטיינותי בלימודים, זכיתי בסטיפנדיה מטעם משרד החינוך. הייתי אחד משני התלמידים במחזור באותה שנה, שזכה בסטיפנדיה. גם התלמיד השני היה ילד מעברה (יעקב ברקוביץ). " גדעון צייטאיט, מרגלית חקק ומשה חיים - וגם אלי סמוחה, שהצטרף לבית הספר בכפר שנתיים לפניו, היו מבוגרי המחזור הראשון של בית ספר "ניר".

לאחר שנים, כאדם שהקדיש את כל שנות חייו הבוגרים-המקצועיים לתחום החינוך, חוזר משה חורי (בסוף אפריל 2020) לתקופת הלימודים ב"תלמים" בתקופת הצריפים, ל"בית הספר הממלכתי היחיד במעברה", כהדגשתו: "היינו שם ערב רב של נערים ונערות, מארצות שונות, אשר לא הייתה להם כל מסגרת, ולא הייתה כל פעילות בלתי פורמאלית תומכת ומכוונת. הפערים היו גדולים, שתי יחידות גיל חוברו לכיתה אחת, לא הייתה אווירה של לימוד. ההורים היו עסוקים בקשיי היום יום, ואנחנו פרשנו כנפיים למרחבי היישוב, למשחק ושובבות.

למורים לא הייתה שליטה בניהול השיעור, ועבר זמן רב ויקר עד שהצליחו לייצר מסגרת ומעט משמעת, עבר זמן יקר, שאנחנו שילמנו עליו מחיר יקר, יותר מאוחר. הפער בינינו לבין בית ספר "ניר", אשר בכפר אונו, היה גדול - לא רק בחומרי הלימוד, אלא ובעיקר באווירת הלימוד ובתמיכה המשפחתית, שלא הייתה קיימת אצלנו. כשסיימנו את כיתה ח', נעמדנו מול מציאות קשה להחלטה, ההורים תמיד תמכו בהמשך לימודים, אך הם לא הבינו את גודל הפער מול ילדי העיר. הרצון להמשיך וללמוד חייב את המעוניינים לנדוד לת"א, רמת גן, רמת עמידר וכו'. לאיזה בית ספר ולאילו מגמה, יש ללכת? האם יש לי הביטחון שאוכל להשתלב? האם אוכל לשלם את ההוצאות הכספיות הנדרשות? שאלות רבות הלמו בראשינו, ובכל זאת, כל אחד חייב היה לעלות על מסלול כלשהו (אני בחרתי בביה"ס הימי "מבואות ים" וסיימתי כחניך מצטיין).

מכאן והלאה, כל אחד לגורלו ולכישוריו. בחלוף השנים בגרנו, יצאנו לשירות הצבאי, וכל אחד המשך את מסלול חייו על-פי כישוריו ויכולותיו. מעת לעת נפגשנו, ומטבע הדברים שאלנו וחקרנו מה כל אחד עשה ולהיכן הוא הגיע. כאן הסתבר, שהמאזן היה חיובי. כי הייתה השתלבות מלאה במגוון האפשרויות: הן האקדמיות והן העסקיות. ובמרחק הזמן, אפשר היה להיות גאה בהצלחות ובתוצאות.

חייב אני לציין ולומר תודה לגורמים בהנהלת היישוב אשר תמכו עודדו וסייעו למי שהתאמץ ורצה להצליח. תודה חמה לראש המועצה מר יעקב כהן, למר איצקוביץ מנהל המחלקה לחינוך,

לאביבה זינגר, הממונה על מחלקת הרווחה, ולגורמים במועצת הפועלים - אשר לא חסכו כל מאמץ לסייע בכל האמצעים שעמדו לרשותם. בזכות כל אלה ועוד, אנו בוגרי "תלמים", חשים צורך לומר תודה."

מתוך, מעברת אונו דצמבר 1950 - אפריל 1964, מאת נילי פורת ספטמבר 2020

